

| Józef Pocięcha

| Prof. dr hab. inż. Jan Steczkowski (1923–2016) – życie i twórczość

Dzieciństwo i okres wojenny

Jan Kanty Steczkowski urodził się w Krakowie w dniu 11 października 1923 r. w znanej i szanowanej rodzinie. Dzieciństwo miał szczęśliwe, aczkolwiek, jak sam wspominał, był dzieckiem niesfornym i sprawiał kłopoty. Był niespełna szesnastoletnim chłopcem, gdy wraz z wybuchem wojny skończyło się jego szczęśliwe dzieciństwo, a rozpoczęły się trudne lata niemieckiej okupacji. Aby nie narażać się na aresztowanie przez okupanta, podjął naukę w legalnie działającej, znanej przed wojną, Szkole Rolniczej w Czernichowie. W szkole tej zdał konspiracyjną małą maturę.

W 1942 r. rozpoczął działalność konspiracyjną w szeregach Armii Krajowej [Między liczbą a treścią... 2000, s. 5–6]. Najpierw działał w placówce szkolnej o kryptonimie „Pardwa”, podporządkowanej IV batalionowi VI Dywizji Armii Krajowej Kraków. Z czasem placówka ta przekształciła się w konspiracyjną Szkołę Podchorążych AK. Młody Jan Steczkowski ukończył ją, otrzymując stopień wojskowy kaprała podchorążego. W związku z przygotowaniem planów operacji „Burza” po zaopatrzeniu w fałszywe dokumenty został przerzucony do Warszawy, a potem na Podlasie w okolice Radzyna, gdzie walczył w oddziale partyzanckim należącym do 35 pułku piechoty AK pod dowództwem majora „Muellera”, komendanta radzyńskiego obwodu AK. W oddziale tym jako młody, silny chłopak nosił CKM. Po wkroczeniu na te tereny Armii Czerwonej w lipcu 1944 r. jego oddział został rozproszony, a on sam został złapany, aresztowany

i osadzony w obozie przejściowym na Majdanku. Uniknął wywózki do sowieckich łagrów, wykorzystując okazję do ucieczki. Drugą połowę 1944 r. Profesor Jan Steczkowski wspominał jako jeden z najtrudniejszych okresów w swoim życiu; tułaczka po lasach, głód i niepewność jutra żołnierza AK bez przydziału były przygnębiające, jak sam niechętnie o tym mówił. Linia frontu oddzielająca Lubelszczyznę od Krakowa odcięła mu drogę powrotu do domu. W styczniu 1945 r. po przesunięciu linii frontu na zachód dotarł do domu rodzinnego w Krakowie. Tutaj spotkała go kolejna przykra niespodzianka. Jego dom rodzinny, jako jeden z nielicznych w Krakowie, został w czasie ofensywy zimowej trafiony bombą lotniczą; jego mieszkanie było zniszczone. Snuł plany podjęcia studiów – myślał o chemii na nowo tworzonej Politechnice Krakowskiej, lecz jego losy potoczyły się inaczej. Za przynależność do Armii Krajowej w sierpniu 1945 r. został aresztowany i skazany na dwa lata więzienia. W październiku 1946 r. został zwolniony na mocy amnestii.

Okres stalinowski

Po wyjściu z więzienia zaczął szukać swojego miejsca. Najpierw uzupełnił braki w średnim wykształceniu, a następnie w związku z zakazem wstępu na uczelnie państwowe¹ podjął studia na kierunku ogólnohandlowym w ówczesnej prywatnej Akademii Handlowej w Krakowie. Ukończył je w 1950 r., ale bez tytułu magistra, gdyż ideologiczny recenzent jego pracy magisterskiej odrzucił ją jako niemarksistowską [*Między liczbą a treścią...* 2000, s. 6].

W 1950 r. prywatna Akademia Handlowa została upaństwowiona i przekształcona w Wyższą Szkołę Ekonomiczną. Jej finansowanie jako uczelni państwowej zostało przejęte przez budżet państwa, co w ówczesnym systemie nakazowo-rozdzielczym wiązało się z przedstawianiem szczegółowych planów wydatków. W tym okresie „totalnego zamieszania” pojawił się na uczelni Jan Steczkowski we własnych studenckich sprawach.

„Spotkałem się z dr. Julianem Popielem, asystentem prof. Feliksa Młynarskiego i razem sekretarzem Szkoły, tak nazywał się bowiem dyrektor Uczelni, który popatrzył na mnie i – zapewne w ostatecznej rozterce – zapytał, czy nie podjąłbym się opracowania budżetu, zgodnego z wymaganiami resortu. Nie wiem, co mną wówczas powodowało – z pewnością chroniczny brak gotówki – bo wyraziłem zgodę. Otrzymałem z Uczelni stosowne upoważnienie, kupiłem ryżę papieru i pojechałem do Warszawy. W Ministerstwie namówiłem pewnego urzędnika, by mi udostępnił – jego zdaniem – najlepiej opracowany budżet uczelni ekonomicznej i zasiadłem do pracy. Wówczas wszystko musiało być zaplanowane: nawet papier toaletowy, ścierki i benzyna według z góry określonych norm zużycia. Przepisałem wszystkie pozycje użyczonego mi wzoru, co trwało dwa dni. Gdy wróciłem do Krakowa (...), kolejno zapraszałem przedstawicieli poszczególnych działów

¹ Dzieci tzw. bz-tów (byłych ziemian) oraz kułaków nie miały wstępu na uczelnie państwowe.

i zadawałem pytania w rodzaju: iloma samochodami dysponuje administracja, ile wynosi roczne zużycie benzyny, przeliczając według odpisanej przeze mnie normy itd. Tak pracowaliśmy trzy dni, zarywając noce, abym mógł opasały tom, zawierający szczegółowo rozpisany budżet dostarczyć do Ministerstwa... Najważniejsze jednak było to, że budżet został przyjęty. Ubocznym produktem przedstawionej działalności okazała się złożona mi oferta pracy kierowania Oddziałem Planowania i Inwestycji [*Rodowód Akademii Ekonomicznej w Krakowie...* 2006, s. 6].

Zarówno w dotychczasowej Akademii Handlowej, jak i powstałej z jej upaństwowienia Wyższej Szkole Ekonomicznej brakowało pomieszczeń, w których można byłoby prowadzić działalność dydaktyczną. Dotychczas wykorzystywane budynki przy ul. Sienkiewicza 4 i 5 były zdecydowanie za małe. Po perturbacjach dotyczących przyszłości uczelni ekonomicznej, związanych z planami jej ewentualnej likwidacji, decyzją Ministra Szkolnictwa Wyższego, z dniem 1 sierpnia 1952 r. WSE przejęła nieruchomość przy ul. Rakowickiej 27 wraz z terenem 81 829 m² [*Akademia Ekonomiczna w Krakowie...* 2002, s. 110]. Przeprowadzką kierował powołany na p.o. dyrektora administracyjnego Jan Steczkowski.

Na gospodarstwie zostałem sam, jako p.o. dyrektor administracyjny, dosłownie z kilkoma osobami. Inż. Władysława Skrzypka, mojego zastępcę, poprosiłem o to, aby każdy papierek, rachunek czy umowę poddawał wnikliwej kontroli, a ja będę pilnował realizacji robót i uzyskiwał zezwolenia na roboty i materiały. Sprawa była trudna, ponieważ obowiązywała gospodarka planowa, w której uzyskanie niezaplanowanych wcześniej materiałów i sił fachowych do robót w zasadzie można było załatwić na czarnym rynku albo dając łapówkę, a ja nie dość, że dysponowałem skromnym budżetem – na moje szczęście – nie umiałem tego robić... Architektonicznie cenny główny budynek był mocno zdewastowany, woda lała się po ścianach. Trzeba było wszystkie pomieszczenia ogrzewane piecami odmalować, sprawdzić liczne piece kaflowe i zaadaptować część piwnic, tak aby udało się w nich umieścić księgozbiór oraz zbudować dla niego odpowiednie półki i windę. Można by wymieniść całą litanię prac do wykonania. I udało się – nowy rok akademicki (1952/53) rozpoczął się bez szczególnych zakłóceń [*Rodowód Akademii Ekonomicznej w Krakowie...* 2006, s. 9–10].

Jak wiadomo, nad częścią środkową budynku głównego Uniwersytetu wznosi się piękna kopuła z krzyżem. Profesor Jan Steczkowski był tą osobą, która w okresie stalinowskim uratowała krzyż i kopułę przed rozbiórką. W swoich wspomnieniach Profesor tak to opisuje:

Potem chciano zlikwidować krzyż na kopule głównego gmachu. Komitet Uczelniany zażądał ode mnie nawet, abym usunął całą kopułę, a gdy odmówiłem, nazwano mnie papistą. Mimo pilnych robót musiałem się zająć sprawą. Udałem się do konserwatora miasta Krakowa dr. Józefa Lepiarczyka i poprosiłem z głupia frant o zezwolenie na zdjęcie kopuły. Ten dosłownie spąsowiał i krzyknął: „Chcecie likwidować jedną z najładniejszych kopuł w Krakowie? Cały Budapeszt ma wiele takich kopuł i nic im to nie przeszkadza!”. Poprosiłem, aby brak zgody przekazał mi na piśmie. Zrobił to bez wahania. Następnie

będąc w Warszawie poszedłem do Biura ds. Wyznań i ponowiłem prośbę. Odpowiedzieli: „Chyba macie w Krakowie za dużo zabytków. Popatrzcie, my na Nowym Świecie kopuły i herby restaurujemy, a wy chcecie je niszczyć?”. I tym razem poprosiłem o negatywną odpowiedź na piśmie. Następnie udałem się do Ministerstwa i ponowiłem prośbę. Zapytali, o ile to zwiększy kubaturę budynku i ile to będzie kosztowało. Gdy podałem, że koszty będą duże – odmówili finansowania takiej renowacji. Również i tu werdykt na piśmie dostałem. Po powrocie do Krakowa zjawiłem się w KU PZPR i stwierdziłem: „Popatrzcie, papistą jest konserwator miasta, zagnieździł się też w resorcie, a co gorsza i w Biurze ds. Wyznań”. Zdębieli, na pewien czas odczepili się ode mnie i mogłem zając się sensowną pracą [Rodowód Akademii Ekonomicznej w Krakowie... 2006, s. 10].

Pracując zawodowo, Jan Steczkowski podjął w 1953 r. studia na Wydziale Rolnym Wyższej Szkoły Rolniczej w Krakowie. 22 listopada 1957 r. uzyskał dyplom inżyniera rolnictwa. Równolegle w latach 1955–1957 ukończył w WSE studia II stopnia, otrzymując tytuł magistra ekonomii na podstawie pracy magisterskiej pt. *Założenia projektowe rozbudowy Wyższej Szkoły Ekonomicznej w Krakowie*, liczącej ok. 200 stron maszynopisu, obronionej 1 marca 1957 r. [Między liczbą a treścią... 2000, s. 6].

Podjęcie pracy naukowo-dydaktycznej

Przełom październikowy umożliwił Janowi Steczkowskiemu podjęcie pracy naukowo-dydaktycznej. Jeszcze jako student we wrześniu 1956 r. został przyjęty na asystenturę w Katedrze Statystyki WSE, kierowanej przez prof. Jerzego Fiericha. Po roku, 1 września 1957 r. awansował na stanowisko starszego asystenta. Inny wybitny statystyk krakowski, prof. Stefan Schmidt, również przyjął go od 1 marca 1957 r. na stanowisko starszego asystenta w Katedrze Statystyki Matematycznej WSR, gdzie Jan Steczkowski pracował do 30 września 1961 r. [Między liczbą a treścią... 2000, s. 7].

Z chwilą podjęcia pracy naukowo-dydaktycznej Jan Steczkowski przestał pracować w administracji Uczelni.

Uzyskiwanie stopni i tytułów naukowych

W grudniu 1963 r. uzyskał stopień doktora nauk ekonomicznych na podstawie pracy doktorskiej pt. *Zasady i metody rejonizacji produkcji rolniczej*; jej promotorem był prof. Jerzy Fierich. Praca ta, opublikowana w 1966 r. przez PWRiL [Steczkowski 1966], była w tych czasach jedną z najważniejszych prac z taksonomii i jej zastosowań w badaniach ekonomiczno-rolniczych. 1 marca 1964 r. Jan Steczkowski objął stanowisko adiunkta w Katedrze Statystyki WSE.

Habilitację uzyskał w 1971 r. w Wyższej Szkole Ekonomicznej we Wrocławiu, na podstawie pracy habilitacyjnej pt. *Statystyczna procedura określania struktury zbiorowości* [Steczkowski 1970]. Recenzentami pracy i dorobku naukowego byli

profesorowie: Zbigniew Czerwiński z WSE w Poznaniu, Zdzisław Hellwig z WSE we Wrocławiu oraz Kazimierz Zając z WSE w Krakowie. Decyzją ministra oświaty i szkolnictwa wyższego z dnia 26 lutego 1971 r. Jan Steczkowski został awansowany na stanowisko docenta.

Tytuł naukowy profesora nadzwyczajnego nauk ekonomicznych uzyskał w styczniu 1980 r., a tytuł profesora zwyczajnego w czerwcu 1989 r.

Funkcje akademickie w macierzystej uczelni

W 1972 r. w Wyższej Szkole Ekonomicznej utworzono Międzywydziałowe Studium Doktoranckie, a funkcję kierownika tego studium powierzono Profesorowi Janowi Steczkowskiemu. Świadczyło to o jego wysokiej pozycji naukowej w WSE w tych latach. Funkcję tę pełnił w latach 1972–1975.

W latach 1978–1981 był prorektorem ds. nauki Akademii Ekonomicznej w Krakowie. W tych trudnych latach starał się promować rozwój badań naukowych.

W 1978 r. stworzył Zakład Statystycznych Metod Kontroli Jakości w Instytucie Metod Rachunku Ekonomicznego [*Akademia Ekonomiczna w Krakowie...* 1997, s. 150]. Zakładem tym kierował (z trzyletnią przerwą) aż do przejścia na emeryturę w 1994 r.

Profesor Jan Steczkowski działał także na forum komisji rektorskich i senackich. Należy wymienić jego działalność w Komisji ds. Rozwoju Uczelni, dla której przedstawiał założenia rozwoju. Wniósł wkład w rozwój działalności publikacyjnej Uczelni, przez długie lata będąc członkiem Senackiej Komisji ds. Wydawnictw oraz Senackiej Komisji ds. Badań Naukowych.

Uczestnictwo w gremiach naukowych

Profesor Jan Steczkowski aktywnie uczestniczył w pracach Komitetów i Komisji Naukowych PAN. Był członkiem Komitetu Ekonomiki Rolnictwa Wydziału V PAN w Warszawie, a w jego ramach działał w Komisji Ekonomiki Obrotu Rolniczego oraz w sekcji II Organizacji Gospodarstw Rolniczych; był także członkiem Zespołu Zastosowań Metod Ekonometrycznych w Rolnictwie. Jako ceniony w tym czasie ekspert był członkiem Rady Naukowej Instytutu Rozwoju Wsi i Rolnictwa PAN.

Jako specjalista z zakresu zastosowań metod taksonomicznych był członkiem Komitetu Przestrzennego Zagospodarowania Kraju PAN, działając w Komisji Problematyki Przestrzennej Rolnictwa.

Był członkiem Komitetu Statystyki i Ekonometrii I Wydziału PAN w Warszawie i długoletnim członkiem Komisji Nauk Ekonomicznych PAN Oddział w Krakowie, a w jej ramach członkiem Komitetu Redakcyjnego „*Folia Oeconomica Cracoviensia*”.

Uczestniczył także w pracach Rady Naukowej Instytutu Rolnictwa i Leśnictwa Krajów Tropikalnych na Wydziale Leśnym Akademii Rolniczej w Krakowie.

Kontakty zagraniczne

Profesor Jan Steczkowski miał liczne kontakty zagraniczne, po części związane z jego przeszłością wojenną i studiami na Akademii Handlowej. Jego przyjaciółmi byli m.in. znany socjolog prof. Adam Podgórecki oraz dr Andrzej Ciechanowiecki, Kawaler Maltański, w Akademii Handlowej założyciel Klubu Logofagów, później znany marszałek londyński oraz fundator licznych dzieł dla muzeów Krakowa i Warszawy [*Rodowód Akademii Ekonomicznej w Krakowie...* 2006, s. 5]. Prof. Adam Podgórecki zapraszał go do uniwersytetów kanadyjskich. Jan Steczkowski przebywał także czterokrotnie na Uniwersytecie w Oksfordzie oraz odbył staż w London School of Economics and Political Science. Na zaproszenie Profesora Jana Steczkowskiego na Akademii Ekonomicznej w Krakowie przebywał prof. Alan Stuart, autor napisanego wraz z M.G. Kendalllem epokowego dzieła z zakresu statystyki pt. *The Advanced Theory of Statistics*. Wyjeżdżał także do środkowoeuropejskich ośrodków naukowych (Praga, Bratysława, Pecz, Belgrad i Sarajewo).

Działalność dydaktyczna i kształcenie kadr naukowych

Profesor Jan Steczkowski przywiązywał wielką wagę do dydaktyki. W swojej macierzystej uczelni wykładał rachunek prawdopodobieństwa i statystykę matematyczną, metodę reprezentacyjną, statystyczne metody sterowania jakością, a także statystyczne metody odbiorczych badań jakości. Przez wiele lat prowadził na Uniwersytecie Jagiellońskim wykłady ze statystyki dla studentów etnografii i socjologii. Wypromował ponad 330 magistrów, spośród których kilkunastu zostało pracownikami naukowymi, a kilku jest obecnie profesorami.

Wypromował sześciu doktorów i był recenzentem 34 prac doktorskich. Recenzował także 20 prac habilitacyjnych oraz dorobek naukowy dziewięciu osób ubiegających się o tytuł naukowy profesora [*Między liczbą a treścią...* 2000, s. 9].

Odnaczenia i nagrody

Za zasługi dla Uczelni oraz Polski Profesor Jan Steczkowski został odznaczony Krzyżem Kawalerskim Orderu Odrodzenia Polski, Złotym Krzyżem Zasługi, Krzyżem Armii Krajowej, Krzyżem Partyzanckim, Odznaką Akcji „Burza”. Otrzymał Medal Komisji Edukacji Narodowej oraz dziewięciokrotnie nagrodę Ministra Oświaty i Szkolnictwa Wyższego. Był wielokrotnie nagradzany nagrodą Rektora macierzystej uczelni.

Ważniejsze prace Profesora Jana Steczkowskiego

Zainteresowania naukowe Profesora Jana Steczkowskiego były różnorodne i zmieniały się w czasie. Każdy etap działalności naukowej Profesor zamykał publikacją monografii naukowej, dlatego też łatwo jest scharakteryzować etapy jego rozwoju naukowego, przypominając jego najważniejsze monografie. Ogólnie można wyróżnić pięć obszarów tematycznych zainteresowań naukowych Profesora, które scharakteryzowane zostaną przez przedstawienie pięciu najważniejszych monografii naukowych jego autorstwa.

Profesor Jan Steczkowski był uczniem prof. Jerzego Fiericha. Z tego też względu na początku swojej drogi naukowej zajmował się metodami taksonomicznymi i ich zastosowaniem w badaniach ekonomiczno-rolniczych. Na ten temat napisał swoją pracę doktorską, opublikowaną później pt. *Zasady i metody rejonizacji produkcji rolniczej* [Steczkowski 1966]. Była ona w tym czasie podstawową pracą podsumowującą pierwszy etap zastosowań metod taksonomicznych w badaniach ekonomiczno-rolniczych w Polsce. Istotnym wkładem Profesora Jana Steczkowskiego było zastosowanie metod taksonomicznych do wyboru cech, czyli tzw. dualne podejście w taksonomii [Pociecha i Zajac 1990].

Pracą, która prezentowała zainteresowania Profesora Jana Steczkowskiego problematyką statystycznych metod kontroli jakości, była książka pt. *Statystyczne metody kontroli jakości produktów* [Cyran, Steczkowski i Zajac 1973]. Wielkie znaczenie tej książki polegało przede wszystkim na tym, że podejmowała ona problematykę statystycznych metod kontroli jakości w polskim piśmiennictwie naukowym po niemal dwudziestoletniej przerwie. Stała się ona podstawową pracą przedstawiającą opis metod statystycznej kontroli jakości w procesie produkcji lub odbioru towarów, pokazującą możliwości ich praktycznych zastosowań. Napisane później przez osoby skupione wokół Profesora artykuły naukowe dały asumpt do utworzenia na Akademii Ekonomicznej w Krakowie Zakładu Statystycznych Metod Kontroli Jakości.

Rozprawa habilitacyjna Profesora Jana Steczkowskiego pt. *Statystyczna procedura określania struktury zbiorowości* [1970] mieści się w nurcie prac dotyczących fundamentów metod statystycznych. Przedmiotem rozważań w tej pracy było dochodzenie do empirycznych rozkładów liczebności mających postać szeregów rozdzielczych przez zastosowanie odmiennej od tradycyjnej procedury grupowania danych statystycznych oraz opisu uzyskanych rozkładów za pomocą miar koncentracji i asymetrii. Autor rozpatrywał problemy grupowania danych w nawiązaniu do grupowania taksonomicznego, a następnie ustalał podstawowe własności ich rozkładu statystycznego, głównie na podstawie charakterystyk jego ciągłości i nieciągłości i zaproponowanej miary skokowości. Jako podstawowe charakterystyki rozkładu wykorzystał miary koncentracji i asymetrii. W ostatnim rozdziale przedstawił empiryczny przykład zastosowań proponowanego podejścia.

W historii rozwoju metod statystycznych praca ta stanowi przyczynek do analizy struktury zbiorowości statystycznej.

Na początku lat 80. pojawił się nowy wątek badań statystycznych, dotyczący zagadnień analizy cech jakościowych, którego efektem jest, napisana wspólnie z prof. Aleksandrem Zeliąsiem, praca pt. *Statystyczne metody analizy cech jakościowych* [Steczkowski i Zeliś 1981]. Jej przedmiotem są metody służące opisowi zjawisk wyrażonych za pomocą cech mierzonych w skalach słabych: nominalnej i porządkowej. Książka odpowiadała ówczesnemu zapotrzebowaniu na metody służące statystycznej analizie cech jakościowych, które w przeciwieństwie do cech ilościowych w pracach z zakresu statystyki traktowane były marginalnie. Autorzy przedstawili zasady pomiaru cech statystycznych i skal pomiaru mające podstawowe znaczenie dla dalszej analizy statystycznej i interpretacji uzyskiwanych wyników. Omówili zasady i techniki wyodrębniania typów metodami taksonomicznymi. Przedstawili specyfikę liczenia oraz interpretacji podstawowych charakterystyk cech jakościowych, jakimi są miary położenia, zmienności asymetrii i koncentracji oraz wskaźniki statystyczne. W rachunku prawdopodobieństwa odpowiednikiem cechy jakościowej jest zmienna skokowa. Z tego względu autorzy omówili wybrane rozkłady zmiennej losowej skokowej jedno- i dwuwymiarowej oraz ich parametry. Dużo miejsca poświęcili metodom estymacji i testowania frakcji jako podstawowego parametru charakteryzującego rozkład cechy jakościowej oraz innym testom nieparametrycznym, a także specyficznym miarom współzależności cech jakościowych, jakimi są miary skojarzenia cech oraz miary korelacji rang. Praca ta w tamtych czasach wypełniała lukę w polskiej literaturze statystycznej, gdyż dotychczas badacze zajmujący się analizami cech jakościowych zmuszeni byli do korzystania w tym zakresie z prac anglojęzycznych lub prac z zakresu psychologii i socjologii matematycznej.

Kolejną pracą napisaną wraz z prof. Aleksandrem Zeliąsiem, podobnie jak poprzednia wypełniającą lukę w polskiej literaturze statystycznej tamtych czasów, była książka pt. *Analiza wariacyjna i kowariancyjna w badaniach ekonomicznych* [Steczkowski i Zeliś 1982]. Jednym z podstawowych źródeł rozwoju metod statystycznych było prowadzenie doświadczeń rolniczych. Na podstawie potrzeb dotyczących statystycznego opracowania wyników prowadzonych doświadczeń powstała gałąź wiedzy statystycznej nazywana planowaniem eksperymentów. W naukach społeczno-ekonomicznych nie ma możliwości nieograniczonego wykonywania eksperymentów, z tego też względu metody statystyczne wyrosłe na gruncie doświadczalnictwa rolniczego nie były szerzej stosowane do badań społeczno-ekonomicznych. Niektóre z nich mają jednak szersze zastosowanie niż tylko w klasycznym eksperymencie. Należy do nich metoda analizy wariacji, pozwalająca na testowanie równości przeciętnych w wielu populacjach i jednocześnie badania wpływu wyróżnionych czynników na zmiany tych przeciętnych.

W omawianej książce autorzy, wychodząc od problemu konstruowania schematów badań, przedstawili formalne podstawy analizy wariancji i kowariancji. Dużo miejsca poświęcili kwestiom weryfikacji założeń analizy wariancji, wyodrębnianiu jednorodnych zespołów średnich grupowych oraz schematom rozwiązań układów klasyfikacyjnych. Zwrócili też uwagę na nieparametryczne i przybliżone procedury analizy wariancji. Rozszerzeniem analizy wariancji jest analiza kowariancji, pozwalająca na badanie zależności pomiędzy zmienną objaśnianą a pewnymi zmiennymi objaśniającymi. W tym względzie stanowi ona w doświadczalnictwie alternatywę dla klasycznych metod analizy regresji. Prezentowana praca została wydana w serii Biblioteka Ekonometryczna PWN i uzupełniała dotychczasowe metody badań ekonometrycznych o metody wywodzące się z doświadczalnictwa rolniczego.

W pracach naukowych Profesora Jana Steczkowskiego już od początku lat 80. ubiegłego wieku pojawiają się zagadnienia dotyczące badań z zakresu teorii i zastosowań metody reprezentacyjnej w analizach społeczno-ekonomicznych. Ukoronowaniem prac z tego zakresu jest monografia naukowa pt. *Metoda reprezentacyjna w badaniach zjawisk ekonomiczno-społecznych* [1995]. Praca ta w polskiej literaturze przedmiotu stanowiła kolejny etap rozwoju metod próbkowania zastosowany do zagadnień społeczno-ekonomicznych po wydanej ponad 20 lat wcześniej pracy Ryszarda Zasepy [1972] i stanowiła bodziec do publikowania w latach późniejszych kolejnych prac z tego zakresu. W książce tej przedstawiono istotę i teoretyczne podstawy metody reprezentacyjnej oraz zakres jej praktycznych zastosowań. Dogłębnie omówiono etapy projektowania badań reprezentacyjnych. W kolejnych rozdziałach przedstawiono schematy losowania indywidualnego nieograniczonego ze zwracaniem i bez zwracania, losowania warstwowego, losowania systematycznego, losowania próby przy zróżnicowanych prawdopodobieństwach wyboru oraz losowania zespołowego. W zakresie estymacji parametrów skupiono uwagę na estymatorach ilorazowych i regresyjnych. W końcowych rozdziałach pracy zwrócono uwagę na wielofazowe losowanie próby, badania panelowe oraz na podejście bayesowskie i analizę sekwencyjną. Na tej monografii oraz na innych pracach Profesora Jana Steczkowskiego wykształciły się zastępy współczesnych specjalistów z zakresu, zyskujących coraz bardziej na popularności, niewyczerpujących badań statystycznych.

Profesor Jan Steczkowski we wspomnieniach uczniów i kolegów

Na koniec warto dodać kilka słów na temat tego, jak zapamiętali Profesora jego uczniowie i młodszy koledzy. Do jego wyróżniających cech charakteru należy zaliczyć stanowczość i niezmienną poglądów. Był dzieckiem wojny i żołnierzem Armii Krajowej. Nigdy się tego nie wyrzekł i w okresie powojennym cierpiał za to, przebywając ponad rok w więzieniu, tracąc możliwość podjęcia studiów na uczelni

państwowej, a potem podjęcia pracy naukowo-dydaktycznej czy znosząc szykany PZPR-owskich aparatczyków w okresie pracy w administracji WSE [*Rodowód Akademii Ekonomicznej w Krakowie...* 2006, s. 7].

Solidarnościowy przełom 1980 r. zastał go na stanowisku prorektora ds. nauki. Od chwili powstania organizacji uczelnianej NSZZ Solidarność w październiku 1980 r. był jej członkiem jako jedyny z ówczesnego grona rektorskiego. Po 1989 r. włączył się w działalność Krakowskiego Towarzystwa Przemysłowego oraz był aktywnym uczestnikiem dyskusji nad przyszłym kształtem ustroju ekonomicznego wolnej Polski.

Profesor cechował się dociekliwością i wysokim poziomem inteligencji. Gdy zabierał głos w dyskusji, jego analizy były dogłębne, a riposty cięte. W dyskusjach trudno było mu dorównać, niezależnie od tego, czy toczyły się na tematy naukowe, czy społeczno-ekonomiczne. Swoim współpracownikom i uczniom nie skąpił rad. Jego uczniowie korzystali z uwag dotyczących metodologii badań naukowych.

Profesora wyróżniały także jego pogodny charakter i życzliwość dla ludzi. Był duszą towarzystwa, godzinami potrafił żartować i opowiadać dowcipy. Do dzisiaj jego młodszy koledzy, opowiadając dowcip, wspominają: „To był kawał Steczkowskiego”. Nie wypowiadał o innych negatywnych sądów, był dla wszystkich życzliwy. Wszyscy lubili przebywać w jego towarzystwie.

Prof. dr hab. inż. Jan Steczkowski zmarł w dniu 14 lutego 2016 r. (w dziesiątą rocznicę śmierci swojego młodszego kolegi – prof. Aleksandra Zeliasia) w 93. roku życia.

Literatura

- Akademia Ekonomiczna w Krakowie w latach 1925–2000* [2002], red. J.M. Małecki, Wydawnictwo Akademii Ekonomicznej w Krakowie, Kraków.
- Akademia Ekonomiczna w Krakowie w okresie organizacji instytucyjnej 1969–1992* [1997], red. J.M. Małecki, Akademia Ekonomiczna w Krakowie, Kraków.
- Cyran J., Steczkowski J., Zając K. [1973], *Statystyczne metody kontroli jakości produktów*, PWE, Warszawa.
- Między liczbą a treścią. Księga jubileuszowa dla uczczenia 75. urodzin Profesora Jana Steczkowskiego* [2000], Akademia Ekonomiczna w Krakowie, Kraków.
- Pocięcha J., Zając K. [1990], *Wkład ośrodka krakowskiego w rozwój teorii i zastosowań metod taksonomicznych* [w:] *Taksonomia – teoria i jej zastosowania*, Akademia Ekonomiczna w Krakowie, Kraków.
- Rodowód Akademii Ekonomicznej w Krakowie. Wspomnienia sprzed przeszło 50 lat prof. zw. dr. hab. inż. Jana Steczkowskiego* [2006], Kraków.
- Steczkowski J. [1966], *Zasady i metody rejonizacji produkcji rolniczej*, PWRiL, Warszawa.
- Steczkowski J. [1970], *Statystyczna procedura określania struktury zbiorowości*, Zeszyty Naukowe WSE w Krakowie, Seria Specjalna: Rozprawy Habilitacyjne, nr 21, Kraków.

- Steczkowski J. [1995], *Metoda reprezentacyjna w badaniach zjawisk ekonomiczno-społecznych*, PWN, Warszawa–Kraków.
- Steczkowski J., Zeliaś A. [1981], *Statystyczne metody analizy cech jakościowych*, PWE, Warszawa.
- Steczkowski J., Zeliaś A. [1982], *Analiza wariancyjna i kowariancyjna w badaniach ekonomicznych*, PWN, Warszawa.
- Zasępa R. [1972], *Metoda reprezentacyjna*, PWE, Warszawa.